

Brassai Sámuel és a muzsika.

V. közlemény.

A magyar ábrándok, egyvelegek, rapszodiákról sem volt külföldi véleménye. Pedig mindenki, aki csak tehette, ilyeneket írt. Nemcsak a magyarok, de idegen szerzők is ilyen műveket szereztek. A hangversenyek műsorának elmaradhatatlan számai voltak ezek. Az előadók, ha Pesten hangversenyeztek, ilyen számokkal kedveskedtek a magyar közönségnek. A külföldi közönség előtt is sikerrel lehetett a magyaros, nehézségekkel és cifrázatokkal agyon-tűzdelt műveket játszani.

A zongoristák közül Liszt, Dreyschock, Bülow, Erkel, Thern Károly, Mosonyi Mihály, Székely Imre, a hegedűsök közül Joachim, Sarazate, H. W. Ernst, Hauser Miksa, Reményi Ede, Huber Károly, Ridley-Kohne, Hubay Jenő voltak a jelentősebbek, akik ilyen-szerű szerzeményeikkel aratták sikereiket. Műveik közül nem egy még ma sem tűnt el az előadó művészek műsoráról.

Brassai tiltakozik ellenük és keményen bírálgatja őket. Azt mondja, a nem magyar közönségnek azért tetszenek, mert a szép dallamok és érdekes ritmus az eredetiség és különlegesség ingerével hatnak, a nótákat összekötő részek, a bevezetés és kidolgozásban pedig régi, jól ismert irányt kapnak. A magyar közönségnél fordítva áll a dolog. A magyar az ábrándból vagy rapszodiából csak a hazai dallamot élvezi, csak az érdeklődik, nem a kidolgozás és sok cifrázat. Maga a magyaros nóta ragadja meg, mert annak minden hangja egy hazai emléket, nemzeties érzelmeket, családi vagy társadalmi képet és más társadalmi képet tár, de ami nem tartozik szorosan a dallamhoz, az rá zavaró és érdektelen, idegen, csaknem bántó. Azt mondja az ilyenre a magyar közönség együgyűen: „Patikárius nem cifrázza így!” (Patikárius híres cigánybanda vezető volt.) A magyar ember is hasonlóképpen van az idegen nemzetek dalai felett írt ábrándokkal, ott ő is élvezi az átvezető részeket, a bevezetéseket, cifrázatokat, de magyar áb-

rándoknál csak maga a dallam érdekli. Ezen elgondolását a következő hasonlattal támasztja alá: Bálban vagyunk, bájos fiatal nő a legfinomabb ruhákban forog kézről-kézre. Egyik táncostól a másik kezébe kerül, osztogatja mindenkinek kegyes mosolyát és szedi be a hódolatokat. Ez szép látványnak, talán költőinek is mondható, de csak addig — míg az a nő nem a saját feleségünk.¹ Így van a magyar is a népdalábrándokkal. Szereti az idegen dal-
lamok feldolgozását, ha azok bármilyen cifrán is vannak megszerkesztve, de a saját népdalait csak úgy egyszerűen kedveli, ahogyan a nép énekli őket, idegen köntös nélkül. Sajnos Brassainak ezen elgondolásai csak a XX. században öltöttek alakot Bartók Béla ilyenszerű szerzeményeiben.

Brassai Liszt rapszódiait sem szerette, nem tartotta őket sem magyaroknak, sem elég egyszerűeknek, mert mint mondja, a népdalok nem tűrik meg az idegen cifrázatokat.²

Azt tartotta, hogy ezek az ábrándok, egyvelegek, rapszódiaik és egyéb hasonló szerzemények a maguk nemében hatásosak lehetnek, de nem magyarok.

Mikor Székely Imre hangversenyéről ír, aki saját csárdását is játszotta, azt mondja:³ Az ilyen muzsika, minél cifrább, annál rosszabb, mert a mesterséges zene fogásai nem férnek össze az egyszerű népdal szerkezetével.

A magyar népdalt is alapos vizsgálat tárgyává tette abban a dolgozatában, melyben Lisztnek említett művére válaszol, aki tagadta a magyar zene létét és bizonyítani igyekezett, hogy amit magyar dalnak taranak, az tulajdonképpen cigány muzsika. Brassai röpiratában⁴ érdekes megállapításokat tesz a magyar népzenevel kapcsolatosan. Rámutat a népdal egyszerűségére és a cifrázatokat idegeneknek mondja, melyeket a cigányok akasztottak rá. Az eredeti népi díszítések sokkal egyszerűbbek és egészen más fajták. A cigány cifrázataira mondják azt, hogy „elrontják a nótát“. A díszítések nem jellemző részei a magyar zenének, hanem hozzá szerkesztették a cigány-virtuózok. Rámutat, hogy a magyar népi

¹ Hangverseny Zollner zongoramester javára. Szépirod. Lapok. 1853. 63 sz.

² Szépirodalmi Lapok 1854. (45. szám. 711—712. oldal.)

³ Szépirod. Lapok 1853. (29. szám. 292—295 old.) Székely Imre hangversenye.

⁴ Magyar vagy cigány-zene. Elmefuttatás Liszt Ferenc „Cigányokról“ írt könyve felett. (Irta Brassai Sámuel, Kolozsvár. 1860.)

zene nem összhangos, mert ő még emlékezett arra az időre, amikor a cigánybandákban unisono játszottak. A dolog lényegét nem is annyira ezekben a külsőségekben, mint magában a népi dallamban látja, melyeket a nép ajkán meg lehet találni, ott élnek eredeti formájukban hamisítatlan népi szöveggel. Csak abban tévedett Brassai, hogy a magyar népdal „természetes hanglétrán alapul“ különben meglátásai és vizsgálódásai egészen korszerűek. Röpiratához mellékeli a Reguly Antal hagyatékában talált és lejegyzett vogul népdalokat és azokkal hasonlítja össze a magyarokéit. Itt is helyes úton halad vizsgálódásaival. Brassainak a magyar zenére vonatkozó írásai Seprődi tanulmányaival együtt előfutárai a Bartók-Kodály elméletnek.

13.

Brassai már 1839-ben a Nemzeti Társalkodóban kívánja, hogy a drámát válasszák el az operától. Akkor még a pesti Nemzeti Színházban felváltva játszották a szöveges és zenés színpadi műveket. Ő külön fedél alatt, külön vezetés mellett szerette volna tudni a két műfajt. Így jobban látta volna biztosítva a dalmű fejlődésének, az énekesek és zenészek képzésének fonalát. Ezzel mintegy iskola nyílt volna a magyar énekes nemzedék fejlődésének.

Paradoxon. A magyar színészet ügyében. címen Világfi Antal álnéven¹ Brassai hangsúlyozza a zenetanítás fontosságát és tanácsolja, hogy a zenét ne csak gyönyörködtetés és nemes szórakozás céljából tegyék kötelező tantárggyá az iskolában, hanem a tanrendszer kiegészítéseként képző-erejéért is, melyet az ifjúság jellemének nevelése szempontjából képvisel. Arra az ellenvetésre, hogy az élet gondjaiba merülve úgy sem muzsikálnának többet az emberek, mint most teszik a zene kötelező tanulása nélkül, azt válaszolja, hogy akkor jobban éreznék a zenét, miért is több hatalma lenne az embereknek lelkén.² Brassai már akkor meg volt győződve Ibsen remek mondatának igazáról, hogy „a zene kiegészítel az emberekkel“.

Mikor a kolozsvári unitárius kollégiumnak igazgatója lett,

¹ Atheneum. 1839. I. 17. szám.

² Világfi Antal: Valami az éneklő drámáról. Nemzeti Társalkodó. 1840. II. 18. sz.

nagy lendületet adott az iskolai zene- és énektanulásnak. Az énektanításnak könnyebbé tételére harmóniumot ajándékozott az intézetnek és állandóan figyelemmel kísérte az ifjúság előmenetelét az éneklésben.

Felhívja a közönség figyelmét a „musicai conservatorium“-ra, dicséri annak igazgatóját Ruzitska Györgyöt, valamint annak zenétanító módszerét és hangoztatja annak fontosságát, hogy az ifjúság zenét tanuljon. Maga jár elől jó példával és az unitárius kollégiumnak 19 növendékét taníttatja hangszeres zenére a zenekonzervatóriumban.¹

Az általa szerkesztett és írt Vasárnapi Ujságban² „Az énekről“ című írásában mondja, hogy „a szépművek sorában egy sem oly bájos közvetlen erőhatású, egyiknek gyakorlata sem oly közönségesen elérhető, mint a hangászaté. És ennek megint minden elsősegit kívácsolag bírja az az ága, melynek szerszámával minden embert ingyen állított ki a jótékony gondviselés, az ének.“ Az emberi hangban egy mindig segíteni kész őrangyal látott, mellyel a teremtő jókeűvében áldotta meg az emberiséget. Említi az énekek nevelésbeli fontosságát, mert gyakorlása jó hatással van a test egészségére és a lélek épségére. Erősíti, fejleszti a tüdőt és rugalmasan tartja az értelmet. Ritmusa frissen vezet a jellemet, az időmértékek pontos betartása pedig fegyelemre, éber jelenlétre és „maga-feltalálásra“ szoktat.

14.

A Budapesti Hirlap szerkesztője Szilágyi Ferenc 1856. január 30-án a 25-ik számban bejelenti, hogy lapjában a zenekritikát ezután Canus fogja végezni. Brassainak, a zenebírálónak ekkor már jócsengésű volt a zenei ítélete. Maga a szerkesztő az eseményt így közli a lap olvasóival: „Kik olvasóink közül időszaak irodalmunkat részletesb figyelemmel kísérik, e névben (Canus) örömmel fognak egyik alapos, szakértése által kitünő zeneítésünkre ismerni s bizonyára kedvesen veendik a jelentést, mikép jeles tartalmu cikkeivel Tárczákbán ezentúl többször találkozzanak“.

Zenebírálatai először a Szépirodalmi Lapokban jelennek meg. Alig van az 1853 év első felében olyan szám, melyben ne lenne

¹ Nemzeti Társalkodó. 1840. II. évf. 1. szám.

² 1846 évf. 644. szám.

zenéről írása. Ezekben a tárcákban sokszor elmélkedik a bírálatról, a bíráló, a művész és közönség közötti viszonyról. Őszinte, néha kegyetlen volt ezekben az írásokban. A lelkiismeretével is békében akart élni, azért magyarázza elveit a bírálatokban. Már 1853-ban azt írja, hogy az előtte levő bírálók kész forma szerint írták meg kritikáikat. Azt mondták a daljátékról: jól, közepszerűen vagy rosszul adták. A x jól énekelt, B x rosszul, C x-nek fátyolozott volt a hangja. A nézőtér zsufolva volt, vagy közepes számmal hailgatták az előadást, vagy a padok üresen ásitottak. „Kész volt a phrazeologia, a színházban sem kell menni érte. Mi ezt büszke önérzettel mondhatjuk, — egészen más, új genre-t hoztunk be, mi időszakot képeztünk a bírálatban“, mondja saját magáról.¹

Másutt így ír: „nem abból mérik az ember eszét, mennyi jót, hanem mennyi rosszat és szúróst képes mondani embertársairól,“² azaz, hogy ő is elég sokszor mondotta meg alaposan véleményét, de soha azzal nem lehetett vádolni, hogy nem jóhízemű, vagy hogy személyeskedik bírálatában. Magát sem tartotta csalhatatlannak, mert elve volt, ha a közönség és kritika véleménye egymástól eltérnek, a közönségnek van igaza, mert a művész nem a bírálat, hanem a közönségnek írja művét.³ A helyes, jó bírálat értékeiről és nevelő hatásáról mégis meg volt győződve, mert különben nem vette volna olyan komolyan és lelkiismeretesen saját kritikáit. Nagyon bántotta, ha valaki nem tanult bírálataiból, mint ahogyan igen meg volt elégedve, ha valaki okulva írásain, ujjabb teljesítményeiben haladást mutatott.

Lakatos István.

(Folytatjuk.)

¹ Zenészetű Krónika. Szépműv. Lapok 1853. (44. szám.)

² Gránátos tábor, Doppler Károlytól. Szépm. Lapok 1853. (14 szám.)

³ Harmadik Salon zenély. Szépirod. Lapok. 1853. 21 sz.

Halottaink.

KOVÁCS LAJOS.

Az új magyar határon túl maradt lelkeszeinkre szomorú napok járnak. Egyesek börtönben synylódnak, mások elfáradtak az egyenlőtlen küzdelemben s menekülnek a kilátástalan harc elől. Csak Isten a megmondhatója, hogy mi lesz a pásztorok nélkül a nyájjal?

Nem régiben az a lesújtó hír érkezett, hogy a brassói lelkész: Kovács Lajos 61 éves korában elhagyta a harcteret, melyen mindig az elsők sorában küzdött. Jobb hazába költözött. Nem tudjuk, hogy vajjon a magyarság bátor lelkű harcosát vagy az unitárizmus hős apostolát gyászoljuk-e elhunytában? A magyarság bizonyára talál ezután is mártirlelkű harcosokat, de vajjon a brassói unitárius egyházközség talál hozzá hasonló lelkű vezért? Hiszen ennek a fiatal egyházközségnek ő volt az éltetőlelke, melyet példátlan szorgalommal és kitartással nem csak megszervezett, hanem benne az ő vezetése és irányítása mellett a nehéz viszonyok között is templom, lelkészi lakás és kultúrház épült s ez által Brassó egyházközségeink első sorába emelkedett. A bécsi döntés folytán megmaradt kevés számú hívek élén tovább is ott maradt s bizóhittel és rendíthetetlen akarattal folytatta a küzdelmet, míg a halál 1942. okt. 19-én elragadta. Haláláról a háromszéki unitárius egyházkör külön gyászjelentést adott ki, mert bár az országhatár elválasztotta tőle, de azért tisztelete jeléül esperesi helyét nem töltötte be.

Kovács Lajos egyetemes egyházi vonatkozásban is a legjobbakk közé tartozott. Bár erős kritikus egyéniség volt, ki sokat várt az egyház minden munkásától s eszményi elgondolásait a valóságban is látni óhajtott, s ezért ellenfelei is voltak; de mindig elvi magaslatokon járt s egyházának féltő szeretettel irányította cselekedeteit s férfiasan kitartott helyesnek ismert elvei mellett.

Irodalmi téren is jelentős munkát végzett Kovács Lajos. „Ébresztgetés“ c. kiadott egy kötet egyházi beszédet. Angolból lefordította Savage: „A kereszténység fejlődéstörténete“